

КУЧЕРЯВА Л. В.

Національний авіаційний університет

ІМЕНА-ФОН ТА ЇХ ФУНКЦІЇ У ТВОРАХ ФРАНЦУЗЬКИХ АВТОРІВ

У статті розглядаються фонові поетоніми у французькій художній прозі XIX–XX століть. Аналізуються їх структура, значення та функціонування.

Ключові слова: художній твір, топонім, хрематонім, порейонім, зоонім, фітонім, хрононім, ергонім, функції поетонімів.

В статье рассматриваются фоновые поэтонимы во французской художественной прозе XIX–XX столетий. Анализируются их структура, значения и функционирование.

Ключевые слова: художественное произведение, топоним, хрематоним, порейоним, зооним, фитоним, хрононим, ергоним, функции поэтонимов.

In the article background poetonyms in French literary works of XIX–XX centuries are considered. Their structure, meanings and functioning are analyzed.

Key words: literary work, toponym, proper name of object, proper name of vehicle, zoonym, phytonym, chrononym, ergonym, functions of poetonyms.

Власні імена художнього твору несуть різну інформацію та виконують різні функції, однак, при всьому тому утворюють певну цілісну систему. За своєю референційно-номінативною ознакою вони можуть поділятися на власні імена, що позначають людину, художній простір, художній час, художню подію, а отже, сукупність таких імен складає шар художньої інформації, який можна назвати ономастичним.

У наших попередніх роботах розглядалися ономастичний простір “Шагренової шкіри” О. де Бальзака [1:76–85], семантика географічних назв [2:117–120]. **Актуальність** даного дослідження полягає в тому, що у статті аналізуються художні іменування, які є фоном зображуваних у творі подій.

Метою даної статті є аналіз структури, семантики та функцій фонових поетонімів. **Об’єктом** дослідження виступили топоніми, хрематоніми, порейоніми, зооніми, фітоніми, хрононіми, ергоніми. **Предметом** аналізу стали структурні, семантичні та функціональні особливості фонових іменувань. **Матеріалом** дослідження слугували поетоніми прозових творів французьких авторів XIX–XX століть.

До імен-фону ми відносимо такі імена, що позначають предмети, явища, об’єкти, тобто виконують фонову функцію, слугуючи тлом розгортання оповіді. Найчастіше серед них зустрічаються назви міст,

сіл, кварталів, тобто іменування природно-соціальних об'єктів. Вони використовуються авторами для розміщення подій сюжету в просторі. Наприклад: “*Montfermeil est situé entre Livry et Chelles, sur la lisière méridionale de ce haut plateau qui sépare l'Ourque de la Marne*” [5:407]. Зустрічаються також природно-географічні назви: “*Ils revinrent; mais le baron était parti à pied jusqu'à la Chambre-aux-Desmoiselles, grotte suspendue dans une crête de falaise ...*” [6:39]. Або: *Puis la marin tendit le bras vers l'horizon: “Les Sanguinaires!” dit-il* [6:39]. Реальна назва архіпелагу носить у творі символічний характер (sanguinaire – жорстокий, кривавий, нелюдський). Також: “*Silencieusement, ils absorbaient la lumière. Puis ils magèrent jusqu'au rocher creusé que les indigènes appellent Bunte Bi*” [7:389].

Взагалі топономастику художнього тексту можна поділити на реальну та вигадану. Але реальні топоніми і урбаноніми по-різному вводяться в текст залежно від художніх функцій. У різних письменників спостерігаємо свої прийоми зображення художнього простору і включення топонімів до контексту. Вони “ув'язують” свої твори з реально існуючою топонімією або створюють її самі, керуючись при цьому відомими топонімічними моделями (*ça-Hisse-sur-Seine* у Р. Кено, *Eldorami* у Б. Віана, *Etouvent* у Гі де Мопассана, *Verrières* у Стендаля). Це робиться для того, щоб створити враження достовірності, об'єктивності, реальності зображуваного, щоб змусити читача повірити в істинність зображуваних подій. Так, наприклад, топоніми історичного роману “Шуани” Бальзака є реальними (*la Mayenne – région de l'ouest de la France; Fougères – chef-lieu d'arrondissement de l'Ille-et-Vilaine sur le Nançon; département de la Sarthe, département de l'Orne, du Morbihan*) і служать історичним тлом розгортання сюжету роману [8:9].

Часте вживання антропоніма разом з відповідним топонімом створює сприятливі умови для вживання топоніма замість антропоніма. Відбувається перенос іменування за суміжністю, який супроводжується звуженням змісту топоніма. Наприклад, у творі “Thérèse Raquin” Е. Золя вживає назву вулиці замість помешкань персонажів: “*Laurent ... habitait, rue Saint-Victor, en face du Port aux vins, un petit cabinet meublé ... La boutique du passage du Pont-Neuf (помешкання Терезу) devint pour lui une retraite charmante, tranquille ...*” [9:51]. Або: “*Il céda, prit un nouveau rendez-vous, revint au passage du Pont-Neuf ...*” [9:60].

Таке ж уживання топонімів є характерним для аналізованих творів ХХ століття: “*A la Porte d’Orléans, tout le monde était ... occupé par les fiançailles de Cécile-la-Nacrée avec Pierre Genesc des matières plastiques*” [10:180]. Також: “*Porte d’Orléans, Martine se sentait une étrangère*” [10:181].

Згадування топонімічних об’єктів, як правило, має місце разом з описом портрету героя, його рис і окремими фактами біографії. Нерідко там само знаходиться адреса персонажа, причому вона часто передусім всім іншим подробицям і багато в чому поглиблює наше уявлення про персонаж. Адреса виступає невід’ємною рисою образу літературного персонажа, що складає єдине ціле з описом його зовнішності, мовленнєвим портретом та іншими деталями авторської характеристики. Це свідомство його соціального стану, способу життя, враження про нього, яке складається в людей, коли вони лише чують назву певної місцевості, міста, вулиці, не маючи ще уяви про ту людину, яка мешкає за цією адресою. Наприклад, прочитавши опис вулиці, з якого починається роман, читач отримує установку на те, що в творі відбуватиметься щось похмуре, неприємне, оскільки переважає лексика з негативними конотаціями: “*Au bout de la rue Guénégaud, lorsqu’on vient des quais, on trouve le passage du Pont-Neuf, une sorte de corridor étroit et sombre qui va de la rue Mazarine à la rue de Seine. Ce passage a trente pas de long et deux de large, au plus; il est pavé de dalles jaunâtres, usées, descellées, suant toujours une humidité âcre; le vitrage qui le couvre, coupé à angle droit, est noir de crasse*” [9:13]. І, як підтвердження, маємо в романі вбивство і два самогубства.

Подібні описи найчастіше відкривають роман або оповідь, або окремих розділ, утворюючи той фон, на якому розгортається оповідь. Поселяючи свого героя за певною адресою, письменник наче розташовує його в особливому середовищі, чим нерідко визначає подальший розвиток його характеру і хід подій [3:84]. Так, “Шагренева шкіра” розпочинається наступним чином: “*Vers la fin du mois d’octobre dernier un jeune homme entra dans le Palais-Royal au moment où les maisons de jeu s’ouvraient ...*” [11:15]. *Palais-Royal* – палац, побудований у ХVІІ ст. кардиналом Рішельє. У часи О. де Бальзака у галереях, що приєднувалися до палацу, були розташовані гральні будинки, кафе, модні магазини. Завдяки згадці про цей будинок, читач відразу отримує перше уявлення про персонаж і, певним чином, уявляє подальший розвиток сюжету.

Проте, навіть коли власне географічний зміст є вираженим найбільш чітко, адреса ніколи не є суто географічним поняттям. Вона завжди сполучається зі значним об'ємом соціолінгвістичної інформації [3: 87]. Наприклад, зрозуміло, що у наведеному нижче прикладі йдеться про управління поліції: “*Si ma santé ne m'empêchait, je courrais Quai des Orfèvres*” [12:9].

Місце проведення відпочинку, подорожі також представляють велику важливість для соціальної характеристики людей: “*Une grosse auto stoppa; ses occupants descendirent; ce n'était pas le genre de clientèle de X... Ils devaient plutôt aller à Y..., la plage à la mode, cinquante kilomètres plus loin*” [7:194]. Або: “*Si tu avais vu l'appartement! ... Aux Champs-Élysées ... un bruit! Des tableaux modernes, il paraît que cela vaut des fortunes, à n'y rien comprendre ...*” [10:171].

Отже, розгляд природи топоніма з точки зору його стилістичної актуалізації дає змогу зробити висновок про те, що топонім має онтологічні закладені характеристики, що зумовлюють його функціонування як стилістично маркованого елемента тексту. Ці характеристики включають екстралінгвістичні та лінгвістичні параметри топоніма як мовної одиниці, а саме, культурно-історичну та національну співвіднесеність топоніма у відбитті через його семантику.

Крім топонімів, фоном оповіді виступають інші групи онімів, серед яких можемо виділити хрематоніми, порейоніми, фітоніми, хрононіми, ергоніми. Найчисельнішою групою після топонімів в аналізованих творах є хрематоніми, оскільки найчастіше з їхньою допомогою зображується оточення персонажа. Наприклад, це можуть бути меблі: “*C'étaient ces meubles que chaque génération laisse dans la famille et qui font des anciennes maisons des sortes de musées où tout se mêle. Une commode Louis XIV superbe... deux fauteuils Louis XV encore vetus de leur soie à bouquet ... une pendule de l'Empire*” [6:20]. Або одяг: “*Elles se déshabillaient, les robes aussitôt pendues dans le placard, le linge de chacune sur une petite chaise Louis XV laquée gris ... elles aimaient toutes les deux les chemises de nuit forme Empire, la taille haute sous les seins, les petites manches bouffantes ...*” [10:78].

Це можуть бути інші предмети, назви яких вжиті у конкретних ситуаціях, серед яких авторські поетоніми, створені за моделями реальних: “*Néanmoins, l'apéritif “Mondial” se fera un plaisir de vous consoler en vous offrant une bouteille de ce merveilleux élixir de joie et de*

santé” [10:186]. Також: “*Ça ptite mère, répondit Gabriel, qui avait de la vitesse dans la repartie, c’est Barbouze, un parfum de chez Fior*” [13:9].

Часто вживаними є порейоніми – назви транспортних засобів: “*En réalité, je courus jusqu’à la grille, l’ouvris, me jetai sur la portière de la voiture – une Vedette noire ou bleu foncé – qui venait d’arrêter sans le moindre gémissement de frein ...*” [14:43]. Або: “*Et le lendemain le Roi-Louis, un petit paquebot qui allait à Naples en passant par Ajaccio, les emportait vers la Corse*” [6:60]. Також:

– *C’est quelle marque c’t’auto-là?*

– *C’est une Bujatti.*

– *Penses-tu, pas avec un capot comme ça?*

– *Tu t’y connais p’têt’ mieux qu’moi?”* [7:140].

Фоном оповіді у більшості авторів виступають зооніми та фітоніми: “*Le chien du notaire est un caniche blanc, répondant au nom de Jupiter. L’intelligence de Jupiter est grande; si son maître avait eu le temps, il lui aurait appris l’arithmétique ...*” [7:70-71]. “*Le plus grand souci du jeune homme était la production des salades. Il dirigeait quatre drands carrés du potager où il élevait avec un soin extrême Laitues, Romaines, Chicorées, Barbes-de-capucin, Royales, toutes les espèces connues de ces feuilles comestibles*” [6:164].

Відмітимо, що фітонім може мати символічне значення, яке утворилося з перебігом подій у творі. Так, винайдення нової троянди *Martine Donelle* в кінці роману є символічним втіленням образу його головної героїні: “*C’est en 1958 qu’est apparue sur le marché la rose parfumée Martine Donelle: elle a un parfum inégalable de la rose ancienne, la forme et la couleur d’une rose moderne*” [10:255].

Фоном у творах виступають хрононіми, даючи твору часову визначеність, та, на думку С. А. Реммер [4:295, 299], відображаючи звичаї і традиції народу. В них знаходять найбезпосередніший прояв відбиття національної культури, соціального життя суспільства. Вони існують як своєрідний факт закріплення культурних, етнічних, історичних цінностей народу в імені. Принцип “закріпленості” імені за певною територією, належність його, з одного боку, загальнолюдським, світовим, або з іншого боку, національним цінностям, робить можливим розмежування хрононімів за сферою їх існування: “*Puis il compta sur ses doigts les jours qui, de leur front bas, le séparaient de la Toussaint, jour de congé et fête des cadavres*” [7:387]. Також: “*C’est très*

amusant ces petites inventions. Au concours Lépine, il y en a de très curieuses” [7:82].

Виділяють 3 типи хрононімів: 1) інтерлінгвальні – le Noel, le Nouvel An, les Pâques; 2) національні – le 14 Juillet, Halloween; 3) локальні – la Saint-Jean, la Saint-Andoche. До перших відносяться імена, що є цінностями усієї цивілізації. Беручи до уваги такий поділ, ми виокремили реальні (які можуть бути як інтерлінгвальними, так і національними та локальними) та вигадані (авторські або інтертекстуальні) хрононіми.

Серед національних хрононімів у творах зустрічалися назви суто французьких явищ. Наприклад, *Liberation* – період після другої світової війни, відразу після звільнення від німецької армії; *La Restauration* – політичний режим Франції за часів Людовіка XVIII та Карла X (кв.1814 – лип.1830).

Хрононіми можуть виступати безпосередніми ідентифікаторами часового періоду – *Révolution de 1789*; точкою відліку для опису подальших подій – *le jour du Seigneur, depuis l'Empire*; характеристиками особи, речі, часу переважно у словосполученнях – *l'enfant de l'Assistance, les baraques du Quatorze Juillet, la guerre de Vendée, depuis la chute de Napoléon*.

Крім реальних хрононімів художнього твору, авторами вживаються вигадані хрононіми. Вони утворюються за зразком реальних. Наприклад, автор називає період, який в історії не позначається спеціальною назвою, але особа, яка фігурує в цій назві, є реальною. Так, *époque Loubet* – це суто авторський хрононім, через уживання якого ми бачимо позитивну оцінку в ставленні автора до діяльності Е. Лубе, французького державного діяча, президента Ради (1892), Сенату (1896), Республіки (1899 – 1906). Цей хрононім вжито в ролі характеристика речі – *un plumeau de l'époque Loubet*.

Ми вважаємо, що хрононім *le siècle de Constantin* (пор. у тлумачному словнику *le siècle d'Auguste, le siècle de Lumières*) є теж авторським хрононімом, при чому пояснення, про якого саме Костянтина йдеться, можна зрозуміти з контексту [15].

До вигаданих авторських хрононімів відносимо назву *la Sainte-Foire*. По-перше, у словниках не подається значення такого хрононіму, а, по-друге, з контексту видно, що йдеться про вигадану назву: “... *ça s'ra la plus belle église de banlieu, elle sera consacrée à Sainte-Foire*”

[7:235]. Таким чином, дану назву вважаємо хрононімом, оскільки у ній імпліцитно вказується певний період часу, коли проводиться ярмарок.

Фоном часто виступають ергоніми (назви підприємств, закладів, організацій), оскільки в цих закладах відбуваються події:

“Tous les jours, Ernestine, vous pourrez boire du cid’de Normandie ! Tous les jours, Ernestine, vous pourrez aller entendre au Trianon-Lyrique vos opérettes préférées [7:161].

“ – Martine est une sœur pour Cécile, et elle m’est déjà chère par là, - disait-il, assis avec Daniel au „Café de la Paix” où il lui avait donné rendez-vous, – je connais ses qualités, mais elle m’a toujours incommodé, imaginez-vous ... ” [10:237].

Отже, основна роль фонових поетонімів полягає в тому, що вони виступають тлом розгортання подій, виступають своєрідними просторово-часовими орієнтирами, певною мірою характеризуючи персонажів та зображують їх соціальне становище і, в деяких випадках, виконують символічну та експресивну функції.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Литвин Л. В.* Ономастична система художнього твору “Шагренева шкіра” О. де Бальзака / Людмила Василівна Литвин // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах : зб. наук. праць / відп. ред. О. Д. Гнідан. – К. : Вид-во нац. авіац. ун-ту, 2002. – Вип. 1. – С. 76–85. 2. *Литвин Л. В.* Географічне ім’я в художній прозі / Людмила Василівна Литвин // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : зб. наук. праць / відп. ред. Ніна Миколаївна Корбозерова. – К. : Вид-во Київськ. нац. ун-ту, 2002. – Вип. 1. – С. 117–120. 3. *Гюббенет И.В.* Основы филологической интерпретации литературно-художественного текста : [учеб. пособие] / Ирина Владимировна Гюббенет. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1991. – 206 с. 4. *Реммер С.А.* Хрононимы и отражение особенностей национальной культуры / С.А. Реммер // Филологические исследования : сб. науч. трудов. – Донецк: Юго-Восток, 2000. – Вып.1. – С.293 – 305.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

5. *Hugo V.* Les misérables / Victor Hugo. – P. : Garnier-Flammarion, 1967. – 510 p. 6. *Maupassant Gui de.* Une vie / Ги де Мопассан. – М. : Ecole Supérieure, 1974. – 207 p. 7. *Queneau R.* Le chiendent / Raymond Queneau. – P. : Gallimard, 1933. – 432 p. 8. *Balzac H. de.* Les Chouans / Honoré de Balzac. – P. : Librairie Larousse, 1990. – 455 p. 9. *Zola E.* Térèse Raquin / Emile Zola. – P. : Fasquelle, 1973. – 318 p. 10. *Triolet E.* Roses à crédit / Elsa Triolet. – K. : Dnipro, 1981. – 255 p. 11. *Balzac H. de.* Peau de chagrin / Honoré de Balzac. – M. : Ed. en langues étrangères, 1958. – 307 p. 12. *Simenon G.* Maigret, Lognon et les gangsters / Georges Simenon. – P. : Presses de la Cité, 1952. – 224 p. 13. *Queneau R.* Zazie dans le métro / Raymond Queneau. – P. : Gallimard, 1959. – 189 p. 14. *Bazin H.* Qui j’ose aimer / Hervé Bazin. – P. : Editions Bernard Grasset, 1956. – 248 p. 15. *Stendhal.* Le Rouge et le Noir / Stendhal. – P. : PML, 1995. – 508 p.